

5. Зарицька В.В. Психологія розвитку емоційного інтелекту у системі професійної підготовки фахівців гуманітарного профілю : дис.. ... д-ра. псих. наук : 19.00.07. Запоріжжя, 2016. 513 с.

6. Емоційний інтелект / упор. А. Козлова. Київ: «Вид. група «Шкільний світ»», 2018. 128 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНО-ПОШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Горбач Ауріка Андріївна,

здобувач магістерського рівня вищої освіти 1 курсу Навчально-наукового інституту педагогіки і психології Глухівського НПУ імені Олександра Довженка.

Науковий керівник: Мозуль Ірина Вікторівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти Глухівського НПУ імені Олександра Довженка

Ключові слова: мотивація, пізнавальний інтерес, навчально-пошукова діяльність, «Я досліджую світ», молодші школярі, методика навчання, початкова школа.

Актуальною проблемою сучасного розвитку педагогічної теорії та практики є активізація навчально-пошукової пізнавальної діяльності школярів, яка сприяє ефективності навчання: розвиток інтересу до навчальної діяльності, свідоме й міцне здобуття знань, перетворення знань у переконання, самостійність думки й практичних дій учнів. Освітній процес без активізацій пізнавальної діяльності школярів неможливо уявити, тому що вона сприяє засвоєнню теоретичних знань, опануванню комунікативними й практичними вміннями, створює умови для розвитку інтелектуальних здібностей і самореалізації молодших школярів. Пізнавальна активність учня визначається як внутрішня його готовність до участі в процесі оволодіння знаннями, уміннями й навичками, виявлення творчого підходу й самостійності до виконання навчальних завдань.

Центральною ланкою освітнього процесу в початковій школі повинен бути учень. Щоб залучити кожного школяра до активної пізнавальної діяльності, треба створити таке освітнє середовище, яке сприятиме забезпеченню спільної роботи під час вирішення поставлених завдань, можливості вільного доступу до різних джерел інформації, змоги проявити свої творчі здібності, спілкування з однокласниками.

Проблеми освітньої діяльності молодших школярів, що є основою й фундаментом процесу навчання, належать до психологічних і педагогічних проблем, які є завжди актуальними й вимагають постійної уваги. Психолого-педагогічна література розглядає навчальну діяльність учнів як розвиток нових якостей і здібностей, (Л. Виготський, С. Рубінштейн); засвоєння знань під час виконання певних дій, що їх виконує школяр (П. Гальперін); специфічний вид навчальної діяльності (В. Давидов, Д. Ельконін); як тип провідної діяльності, в процесі якої особистість учня формується (О. Леонтьєв); пізнавальна діяльність (Б. Ананьєв); діяльність, спрямована на засвоєння знань і вмінь людства (І. Шаповаленко).

У освітньому процесі особлива роль відводиться різним видам мотивів, на які звертали увагу дослідники Ю. Бабанський, О. Гребенюк, І. Лернер, М. Махмутов, О. Савченко та ін. Вони виділили окремий дидактичний принцип, що регулює мотиваційну сторону навчання. О. Гребенюк назвав цей принцип – мотиваційне забезпечення навчального процесу. О. Савченко наголошувала, що цей принцип спрямований на орієнтування школярів на активну позицію, активну взаємодію й співробітництво всіх учасників освітнього процесу, що є важливою складовою сучасного процесу навчання.

Взаємозв'язок мотивації й успішності навчально-виховної діяльності школярів розглядається у працях багатьох науковців (Л. Божович, Л. Верещагіна, Л. Виготський, М. Дригус, Г. Костюк, С. Максименко, Н. Менчинська, Ю. Орлова, О. Скрипченко, В. Сухомлинський, К. Ушинський, П. Якобсон та ін.). Мотиваційну складову як компонент навчальної діяльності вивчали такі вчені, як Н. Бойко, М. Боришевський, С. Гончаренко, О. Дусавицький, В. Моляко, В. Моргун, Н. Побірченко, В. Рибалко, В. Семиченко, І. Синиця, Ю. Швалб та ін. Вони вважають, що основи мотивації навчальної діяльності формуються в учнів початкової ланки освіти, бо цей віковий період має важливі резерви для розвитку мотиваційної сфери, яку дослідники визнають провідною. Науковці В. Давидов, В. Рєпкін та ін. наголошували, що в молодшому шкільному віці формується новий тип ставлення до освітнього процесу, до готовності впродовж життя навчатися.

На сучасному етапі головна мета загальноосвітньої школи – створити умови для розвитку й самореалізації кожного школяра, підготувати покоління, яке буде навчатися протягом усього життя. Одним із важливих завдань, яке повинна вирішувати початкова школа, є сформуванню в учнів позитивну пізнавальну мотивацію навчання, забезпечити духовну й моральну зрілість особистості, підготувати дітей до цілеспрямованого й систематичного навчання [1].

Навчальна мотивація – це «загальна назва для процесів, методів, засобів спонукання учнів до продуктивної пізнавальної діяльності, активного освоєння змісту освіти» [4, с. 59]. Оскільки процес навчання двосуб'єктний, можна стверджувати, що «кермо мотивації тримають у своїх руках спільно вчителі й учні. Маючи на увазі перших, говоримо про мотивацію навчання, з позицій же того, кого навчають, варто вести мову про мотивацію учіння» [4, с. 60].

У освітньому процесі молодших школярів виділяють два напрямки мотивації:

1. «широкі соціальні мотиви розвиваються від загального недиференційованого розуміння соціальної значущості навчання, з яким дитина приходить до школи, до більш глибокого пізнання причин необхідності вчитися. Соціальні мотиви в цьому віці представлені бажанням учня отримати схвалення дорослих.

2. Широко пізнавальні мотиви (інтерес до знань) за умови цілеспрямованої роботи можуть уже до другого класу перетворитися в навчально-пізнавальні мотиви (інтерес до способів здобуття знань)» [2, с. 7].

У дитини, яка вступила до школи, відбувається кардинальна зміна соціальної ситуації розвитку її особистості. Деякі маленькі школярі відчувають невпевненість у собі, шкільну тривожність, що є причиною виникнення небажання відвідувати школу, цікавість до відкриття чогось нового й одержання нових знань знижується. Тому треба створювати умови з першого навчального дня в школі, які будуть розвивати впевненість у собі, у власних можливостях.

У процесі вивчення різних навчальних предметів у молодших школярів формуються пізнавальні мотиви, які сприяють розширенню й поглибленню знань, умінь і навичок, прищепленню їм інтересу до знань і процесу їх набуття (зацікавленості, кмітливості, допитливості) [1].

У період шкільного дитинства за сприятливих умов життя інтенсивно розвивається інтелектуальна й емоційно-вольова сфера дитини, закладаються основи правильного ставлення до явищ і предметів навколишньої дійсності. Важливим фактором впливу на дітей є цілеспрямована, систематична навчально-виховна робота, у якій процес ознайомлення з природою займає особливе місце. У розвитку пізнавального ставлення молодших школярів до навколишнього світу інтегрований курс «Я досліджую світ» відіграє важливу роль, бо вивчає природу як єдине матеріальне ціле, розглядає її в розвитку, часі та просторі.

Інтегрований курс «Я досліджую світ» задовольняє зростаючі пізнавальні потреби молодших школярів. Учні мають можливість опанувати матеріал природничих і суспільно-гуманітарних наук, який необхідний для цілісного й системного бачення навколишнього світу та його важливих взаємозв'язків. Такий навчальний матеріал формує в молодших школярів компетентності в галузі природничих наук, техніки й технологій, що сприяють формуванню допитливості, прагненню шукати й пропонувати нові ідеї, самостійно чи в групі досліджувати, формулювати припущення, спостерігати й робити висновки, пізнавати себе й навколишній світ шляхом дослідження й спостереження. Однією з важливих характеристик інтегрованого курсу «Я досліджую світ» є розуміння принципів системності, інтеграції, наступності знань, формування цілісної сучасної картини навколишнього світу [6].

Інтегрований курс «Я досліджую світ» має на меті формування в молодших школярів цілісної картини світу в процесі опанування соціального досвіду. Охоплюючи систему знань про природу й суспільство, способи дослідницької діяльності, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності інтегрований курс розвиває наукову грамотність учнів, спираючись на набутий конкретний досвід вирішення проблем.

Щоб сформувавши мотиви навчання на уроках «Я досліджую світ» потрібно раціонально організувати навчально-виховний процес, щоб школярі брали активну участь у пізнавальній діяльності. Внутрішня потреба й позитивне ставлення до освітнього процесу в учнів з'являється тоді, коли вони зможуть зайняти активну позицію в навчальній і пізнавальній діяльності. Для цього треба зрозуміло викладати матеріал на уроках, показувати практичну значимість матеріалу, що вивчається, вдало поєднувати різні методи, прийоми й способи навчання, вміло організовувати самостійну роботу школярів для оволодіння знаннями, уміннями й навичками, використовувати елементи зацікавленості, створювати проблемні ситуації, викликати емоції, переживання подій [1]. Іноді замість розгорнутої «пояснювальної мотивації» достатньо поставити перед учнями одне або кілька цікавих проблемних запитань, пов'язаних із досліджуваним матеріалом, заохочуючи учнів гарними оцінками [5].

Внутрішня мотивація в учнів є нестійкою, переважно до результату проявляється інтерес. Частина школярів не докладають зусиль, щоб подолати труднощі в навчанні. Структура навчальної діяльності на уроках «Я досліджую світ», яка відповідає навчальним цілям, сприяє формуванню в учнів системи знань і операцій, навчальних і пізнавальних інтересів, бажання навчатися, допитливості, прагнення отримати освітні знання самостійно, любові до книги.

Таким чином, мотивація є найбільш значущою для ефективності навчальної діяльності, що визначається пізнавальними інтересами й інтелектуальною ініціативою. У кожного учня початкової школи треба розвинути мотивацію, а для цього вчитель повинен так організувати роботу, щоб вона була спрямована на виховання позитивних рис характеру, бажання навчатися, щоб на уроці цікаво було всім дітям.

Отже, позитивне ставлення школярів до вивчення предмету «Я досліджую світ» можна сформувавши, розвиваючи пізнавальний інтерес і відносини між учителем і учнями, бо саме вчитель впливає на взаємовідносини серед учнів, формує стосунки в

класному колективі, які переносяться й на ставлення до предмета. Учитель, який зацікавлений у необхідності пізнавальної діяльності, відданий своїй справі, може закохати школярів у світ науки, а це ще один мотив на шляху до пізнання незвіданого світу науки [3, с. 241].

Пізнавальна мотивація навчання відіграє важливу роль у розвитку особистості, без неї не може бути ефективною навчальна діяльність і розвиток потреб і здатності до саморозвитку, самоосвіти, самовдосконалення. Організації навчальної діяльності молодших школярів відводиться велике значення, бо вона включає великі мотиваційні можливості дітей.

Процес навчання на уроках «Я досліджую світ» має пошуково-пізнавальний характер, бо спрямований на засвоєння молодшими школярами знань, формування у них умінь і навичок, пізнавальної мотивації до навчання, ключових і предметних компетентностей, виховання особистісних якостей. Це забезпечується єдністю загальноосвітнього, практичного, розвивального й виховного потенціалу освітнього процесу, стимулюванням пізнавальних потреб.

Список використаних джерел

1. Друховець Н.Г. Формування мотивації навчальної діяльності учнів як засобу підвищення якості знань. URL: <https://naurok.com.ua/formuvannya-motivaci-navchalno-diyalnosti-uchniv-yak-zasobu-pidvischennya-yakosti-znan-67160.html> (Дата звернення 15.04.2024 р.).
2. Зязюн І. А. Мотивації і мотиви людської поведінки. *Початкова школа*. 1994. № 6. С. 6–9.
3. Мендерецький В., Шуліка В., Дмитрук С. Розвиток пізнавального інтересу як психолого-педагогічна проблема. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2012. Вип. 4. С. 237–245.
4. Парфілова С. Л. Мотивація як категорія дидактики. *Педагогічні науки* : зб. наук. праць. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2006. С. 58–65.
5. Усе про мотивацію / уклад. А. Г. Дербеньова. Харків : Основа, 2012. 207 с.
6. Формування цілісної картини світу у молодших школярів на уроках «Я досліджую світ». URL: <https://uabooks.top/2962-12-formuvannya-clsnoyi-kartini-svtu-u-molodshih-shkolyarv-na-urokah-ya-doslzhuyu-svt.html> (Дата звернення 15.04.2024 р.).

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ІНТЕГРАЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Грона Наталія Вікторівна,

доктор педагогічних наук, доцент,
викладач вищої категорії, викладач-методист
Комунального закладу
«Прилуцький гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж імені Івана Франка»
Чернігівської обласної ради

Ключові слова: інтеграція, методика навчання української мови, початкова школа.

На сьогодні перед закладами вищої освіти постала проблема вдосконалення підготовки майбутніх учителів початкової школи. Оновлення професійного інструментарію, зокрема інтеграційного, потребує залучення якісно нових ресурсів у процес фахової підготовки. Студенти опановують не тільки систему психолого-